

Hugo Gastkemper, directeur Stichting RIONED.

Is de Richtlijn Stedelijk Afvalwater nog steeds actueel?

Zoeken naar win-winsituaties

De Europese Commissie concludeert in haar evaluatierapport dat de Richtlijn Stedelijk Afvalwater te oud is om adequaat nieuwe zorgen het hoofd te kunnen bieden, zoals de vervuiling van waterlichamen door medicijnresten, industriële stoffen en microplastics in afvalwater.

Minister Stientje van Veldhoven, tot 14 april minister voor Milieu en Wonen en nu weer staatssecretaris van Infrastructuur en Waterstaat, benadrukte in maart in de Milieuraad dat aanpak bij de bron het uitgangspunt blijft, maar dat voor het veelvoud aan stoffen die in het afvalwater terechtkomen, bronaanpak niet de volledige oplossing kan bieden. Ze pleitte ervoor zoveel mogelijk aan het begin van de keten, bij toelating van chemische stoffen (REACH) en bestrijdingsmiddelen, de vergunningverlening op orde te brengen. Daarnaast pleitte Van Veldhoven in de Milieuraad voor verdergaande zuiveringstechnieken voor opkomende stoffen in afvalwater en herziening van de Richtlijn Stedelijk Afvalwater.

Volgens de Commissie moeten ook riooloverstorten dringend worden aangepakt vanwege de negatieve impact op waterlichamen. Met de toenemende zware regenbuien die worden verwacht voor de toekomst, zullen overstorten een nog grotere impact hebben.

Ook benoemt de Commissie de mogelijke vervuiling door individuele afvalwatersystemen, zoals septic tanks in buitengebieden. Deze individuele systemen kunnen problemen opleveren voor de waterkwaliteit wanneer ze slecht worden beheerd en gecontroleerd.

Wat zijn de inzichten van deskundigen hierover? Wat is hun visie? De Waterspiegel sprak met drs. Hugo Gastkemper, directeur Stichting RIONED, en prof. dr. ir. Jules van Lier, Civil Engineering TU Delft.

Hugo Gastkemper, directeur Stichting RIONED:

Bent u het ermee eens dat de huidige richtlijn uit 1991 verouderd is en moet worden herzien om nieuwe uitdagingen zoals medicijnresten, industriële stoffen en andere microverontreinigingen, pathogene organismen, antibiotica-resistente bacteriën en plastics aan te pakken?

‘De huidige richtlijn werkt nog goed voor de ‘klassieke’ stoffen. De aanpak van het buitengebied is destijds voor Nederland een enorme inspanning geweest. Voor veel landen vergt het nog steeds veel inzet om hieraan te voldoen. Naar mijn mening moet hij in zijn huidige essentie in stand blijven.’

‘Wat we met alle ‘nieuwe’ stoffen doen, begint niet met de vraag of er regelgeving moet zijn. Maar wat willen we met die nieuwe stoffen? Hoe komen ze vrij en hoe bieden we eventuele bedreigingen het hoofd? In mijn optiek is bronbeleid wel de voorkeursaanpak, maar zullen verderop in de keten ook maatregelen nodig en doelmatig zijn, inclusief zuivering van drinkwater.’

Ondersteunt u het pleidooi voor bronaanpak van vervuiling waar mogelijk, en bent u het met de minister eens dat voor het veelvoud aan stoffen die in het afvalwater terechtkomen, bronaanpak niet de volledige oplossing kan bieden?
‘Bronaanpak is mooi, maar het biedt niet de totaaloplossing. Medicijnen en PFAS’en komen in het milieu vrij omdat ze zich als kleine deeltjes verspreiden, op welke manier dan ook. Ik voorzie niet dat we dat helemaal kunnen tegengaan. Uiteindelijk kunnen ze in het oppervlaktewater en grondwater terechtkomen. De afvalwaterzuiveringen hebben een duidelijk doel en zij bestaan niet voor niets. Zij halen al heel veel uit het water. Maar die inspanning zal in sommige gevallen nog groter worden. Daarbij sluit ik extra drinkwaterzuivering niet uit, omdat je dan veel preciezer weet waarom je wat moet doen, de zuiveringsinfrastructuur al aanwezig is en het om een relatief beperkte hoeveelheid water gaat.’

Hoe gaat Stichting RIONED eraan bijdragen dat met toenemende regenbuien in de toekomst de impact van riooloverstorten beperkt kan worden?
‘RIONED heeft de visie ‘Waardevol stadswater slim realiseren’ uitgebracht. Hierin kijken we vanuit een maatschappelijke behoefte naar wat er nodig en mogelijk is om de impact van riooloverstorten te beperken.’

‘De sanering van overstortlozingen heeft behoorlijk veel moeite en geld gekost. Door de gemeenten is hier meer dan 5 miljard euro voor aanbesteed. Een generieke aanpak kost enorm veel en levert dat het gewenste resultaat op? Je kunt afvalwater en regenwater scheiden, maar dat is heel duur. Bovendien stroomt dan veel diffuse verontreiniging van daken en wegen naar het open water in plaats van de rioolwaterzuivering. Als we alle huidige gemengde rioleringsaanpassingen naar een gescheiden riolering betekent dat een extra investering van 50 miljard euro, boven de bestaande vervanging. Dat geld kunnen we beter aan andere zaken besteden.’

‘Ik ben niet voor of tegen. De vraag moet zijn: wat bereik je daadwerkelijk en hoeveel hebben we daar met z’n allen voor over? Uiteindelijk betaalt de bewoner hiervoor.’

Hoe groot acht u de problematiek rondom individuele afvalwatersystemen in Nederland, en welke acties en interventies zouden daarop volgens Stichting RIONED gewenst zijn?

‘In Nederland is bijna elk gebouw aangesloten op de riolering. We hebben niet meer dan 27.500 individuele afvalwaterzuiveringen. Sinds de Richtlijn Stedelijk Afvalwater in werking trad, hebben we 3 miljard euro geïnvesteerd voor de aanpak van het buitengebied. De

grote vraag is nu, kunnen we de vervangingsopgave van de drukriolering in het buitengebied aan? Het zou kunnen dat het vervangen van drukriolering door individuele afvalwatersystemen uit oogpunt van het milieu, prima te doen is. Hoe zich dat ontwikkelt, weten we nog niet. Maar er lijken eerder te weinig dan te veel individuele afvalwatersystemen. Het zijn vaak grote septic tanks met een flinke infiltratievoorziening, waarin veel stoffen blijven hangen.’

Welke partijen hebben volgens Stichting RIONED maatschappelijke verantwoordelijkheden m.b.t. de kwesties riooloverstorten en individuele afvalsystemen, en wat zijn deze verantwoordelijkheden?

‘Mensen, bedrijven, landbouw en de gemeente in de zin van eigenaar en beheerder van de openbare ruimte hebben te veel of te weinig afval- of regenwater. Afvalwater is voor de particulier simpel, dat komt in de riolering. Dat geldt ook voor kleine bedrijven. Grote bedrijven zijn vergunningplichtig en hebben soms een eigen zuivering.’

‘Bij hemelwater is veel meer keuze. Moet je dat wel inzamelen en transporteren? Mag de particulier regenwater afvoeren via de riolering? Vervolgens heb je de gemeente als zorgplichtige voor afval- en hemelwater en daarna is er het waterschap met de zorg voor het waterkwantiteitsbeheer. In mijn optiek verandert daar niets aan en hoeft daar niets aan te veranderen. De aanpak heeft zich bewezen. Daar horen ook de drinkwaterbedrijven bij, die drinkwater tot de onberispelijke kwaliteit maken die we in Nederland hebben. Dat blijft een opgave.’

‘Particulieren moeten zich bewust zijn van het feit dat je medicijnen niet weggooit in het toilet, maar terugbrengt naar de apotheek. Bij producenten ligt een opgave om via bronaanpak minder stoffen vrij te laten komen door bijvoorbeeld medicijnen te produceren die beter afbreekbaar zijn. Ik ben benieuwd hoeveel winst daar te behalen valt.’

Jules van Lier, Civil Engineering TU Delft:

Bent u, als deskundige op het gebied van afvalwaterzuivering, het ermee eens dat de huidige richtlijn uit 1991 verouderd is en moet worden herzien om nieuwe uitdagingen aan te pakken?

‘In 1991 hadden we net te maken met de eutrofiëring, ofwel bemesting van water (en uiteindelijk ook van de bodem), waardoor algen en hogere waterplanten sterk groeien en andere soorten overheersen. De grote stap vooruit was destijds om naast de organische stoffen, ook nutriënten erbij te betrekken. Dat was toen een prima maatregel. Nu, in 2020, is er nogal wat veranderd. Naast de actuele kwaliteitswaarde waar we steeds meer over weten en de negatieve effecten ervan, hebben we ook een sociaal-maatschappelijke mening waar we wat mee moeten. De bevolking is weerbaarder en verschillende maatschappelijke organisaties zijn ongerust over bepaalde componenten in het afvalwater. Dat moet je serieus nemen. Bagatelliseren heeft geen zin, nuanceren wel. Dus ja, ik ben het ermee eens dat wij daar zeker op moeten anticiperen en daar onze wetgeving op moeten aanpassen.’

Een aantal partijen pleit voor het mandateren van Best Beschikbare Technieken (BBT) voor het zuiveren van stedelijk afvalwater. Ondersteunt u dit pleidooi?
‘Een aantal technieken is in april 2020 onderzocht op hun efficiën-

tie. Maar ik ben geen voorstander van het limiteren tot een aantal technieken. Dat heeft te maken met voortschrijdend inzicht. Het gaat uiteindelijk om de doelmatigheid: welke stoffen willen we eruit halen en hoe efficiënt zijn bepaalde technieken? Ook moet alles in het economische geheel passen. Deze argumenten moeten we allemaal meenemen. Als hoogleraar op de universiteit sta ik altijd open voor innovatie. Als een andere techniek het water beter of goedkoper kan zuiveren met dezelfde efficiëntie, is dat voor mij prima.'

Ondersteunt u het pleidooi voor bronaanpak van vervuiling waar mogelijk, en bent u het met de minister eens dat voor het veelvoud aan stoffen die in het afvalwater terechtkomen, bronaanpak niet de volledige oplossing kan bieden?
'Hier wil ik graag een aantal kanttekeningen bij plaatsen. In Nederland hebben we ongeveer voor vijftig procent te maken met een gemengd rioolsysteem. Er komen veel stoffen in het afvalwater waarbij de 'eigenaar' niet eenduidig is aan te wijzen. Industrieën die prioritair stoffen lozen, hebben soms concessies van vergunningen met waterschappen. Moeten de concessies gehandhaafd blijven, zoals GenX, of moet je daar streng tegen optreden? Bij productiebedrijven geldt dat de industrie de eigenaar van het probleem is. Ik vind persoonlijk dat die dat hoort op te lossen.'

'Een waterschap heeft een verantwoordelijkheid ten aanzien van oppervlaktewaterkwaliteit en is er niet op uit dat de industrie naar het buitenland gaat. Maar dat is voor mij geen reden waarom je niet verder mag afdwingen dat een industrie zuivert, ook op prioritair stoffen waarvan de maatschappij wil dat die verwijderd worden.'

'Er zijn ook veel kleine stofjes die via grijs water, medicijnresten, schoonmaakmiddelen en pesticiden niet zijn terug te voeren naar een eigenaar of een producent. Ook deze stoffen moeten eruit als we dat met zijn allen afspreken. Er zullen dus zeker stoffen overblijven die de zuivering eruit moet halen; immers de eigenaar is onbekend.'

Op welke termijn denkt u dat de eventuele implementatie van een derde en vierde zuiveringstrap voor Stedelijk te realiseren is?

'Ik denk dat dat wel op een redelijke termijn kan. De eerste wet is in 1971 ingevoerd, de tweede aanscherping was in 1991. Naar mijn mening moet dat binnen tien jaar doorgevoerd kunnen zijn.'

'Ik zie nog wel een andere parallelle ontwikkeling die ik erg belangrijk vind. Wij hebben waterzuiveringen altijd gezien als een probaat middel ten behoeve van milieubescherming. Er is een aantal stoffen die we niet in het water willen, dus die moeten eruit. In Nederland liggen we aan een delta. Naar mijn mening mag je ook wat dit betreft best differentiëren over waterzuiveringen die in een rivier of een binnenwater lozen. Ik vind het belangrijk dat er rekening wordt gehouden met gevoelige ecologische zones. Deze moeten als eerste worden aangepakt.'

'In Nederland hebben we een aantal industriële directe hergebruiken van afvalwater, zoals bij Dow en de Nederlandse Aardolie Maatschappij. Nadat we de prioritair stoffen eruit halen, kun je gezuiverde effluënten een tweede leven geven. Dat levert ook een bijdrage aan het klimaatbestendig maken van onze hele waterhuis-

Jules van Lier, Civil Engineering TU Delft.

houding. In totaal gaat het om behoorlijk veel water. Daarom pleit ik er sowieso voor om effluënten van rwzi's verder op te werken voor hergebruik of voor ondergrondse opslag. Het mes snijdt dan aan twee kanten: naast het voorkomen van (onbedoelde) emissies, doe je ook aan extra waterberging, zodat we beter kunnen omgaan met de langere droogteperiodes, zoals in 2018 en momenteel in ons toch wel erg droge voorjaar. Als je vergaande effluentzuivering koppelt aan een verhoogde waterberging wordt belastingverhoging om dit voor elkaar te krijgen maatschappelijk acceptabeler. Uiteraard dient in dit concept de concentraatstroom adequaat behandeld te worden, maar die is veel kleiner in omvang. Met afvalwaterzuivering gericht op hergebruik wordt rioolwater optimaal gezuiverd en gaat het deel uitmaken van ons algemene waterbeheer, en die link zou ik graag willen leggen. Daarnaast denk ik dat dit redelijk makkelijk te koppelen is met het actief opvangen van regenwater dat van redelijk hoge kwaliteit is.'

In hoeverre wegen de maatschappelijke baten van deze extra zuivering op tegen de kosten?

'Als je hiermee je waterhuishouding verstevigt, heb je meteen een winstpunt. Als je water alleen zuivert en het gaat vervolgens naar de oceaan, vind ik dat niet voldoende. Dat leidt tot discussies over het milieuoogpunt en de economische belangen. Je moet zoeken naar win-winsituaties. Wateren en oppervlaktewaters die niet naar de zee gaan, zoals de Veluwerandmeren, het IJsselmeer en de Zeeuwse en Zuid-Hollandse waterbekkens, hebben natuurlijk direct baat bij een verbeterde waterkwaliteit. Dat is duidelijk.'

'We moeten iets met de maatschappelijke druk om bepaalde stoffen uit het milieu te weren. We willen het beheersbaar hebben. Hoewel de kosten zich niet direct terugbetalen. Maar uiteindelijk is dat het geld meer dan waard. Zeker als je ook nog iets productiefs kunt doen met het gezuiverde water.'